

Nog eens het Kardingermaar

22-3-2019 12:33

In *Beijum – van grensgeval tot bloemkoolwijk* heb ik geschreven dat de oriëntatie van het zuidwest-noordoost lopende deel van het Kardingermaar bepaald zou kunnen zijn door een loodlijn te zetten op de lijn die de kerken van Zuidwolde en Garmerwolde met elkaar verbindt.¹ De geografische lengte van deze watergang, tevens grens tussen Hunsingo en Fivelgo, zou zijn afgeleid van de veronderstelde voorde door de Hunze bij het latere Oosterhoogebrug.

Dit verhaal is erg onwaarschijnlijk en bij het uitwerken van het materiaal voor *Landschap lezen 2* zag ik dat er een eenvoudiger verklaring was: de loop van het bedoelde stuk van het Kardingermaar en zijn verlengde, het Maarvliet, staat immers ook loodrecht op de lijn tussen de kerken van Westerwijtwerd en Stedum en deelt deze lijn middendoor.²

Het zoeken naar verklaringen voor de oriëntatie en locatie van structuurlijnen is geen doel in zichzelf. Maar als er een overtuigende verklaring is, kan dat helpen om zicht te krijgen op de chronologie van de landinrichting. Maar dan moet die verklaring wel sporen met wat we al weten. Wat dat aangaat sticht een verwijzing naar de kerken van Stedum en Westerwijtwerd meer verwarring dan dat ze opheldert. Het is immers wel zeker dat de kerk van Westerwijtwerd nog niet bestond toen het Kardingermaar tegen het einde van het eerste millennium werd gegraven. Ze kan dus niet als oriëntatiepunt hebben gediend

Wat er ten tijde van de aanleg van het Kardingermaar wél was, is de in de Romeinse tijd al bewoonde wierdenrij 'de Heemen'-'Vette Weide'-'Anna's Hoeve' ten westen van Stedum.³ Zou men voor de oriëntatie van het Kardingermaar een loodlijn gezet hebben op de kwelderrug waarop de genoemde wierden liggen, of is het toeval dat de lijnen van het Kardingermaar-Maarvliet en de wierdenrij haaks op elkaar staan?

Deze gedachte heb ik opgenomen in de voordracht die ik in 2018 te Bedum heb gehouden over de ontwikkeling van het gebied tussen de Hunze en de Fivel.⁴

Ofschoon het heel goed denkbaar is dat de hoogte van 'Anna's hoeve' een rol heeft gespeeld bij de landinrichting, denk ik nu – maart 2019 – dat ik bij het formuleren van de hierboven genoemde verklaringen ten onrechte heb aangenomen dat het ten noorden van de Delleweg gelegen stuk van het Maarvliet jonger is dan het ten zuiden daarvan gelegen Kardingermaar-Maarvliet.

Het tussen Huizinge en Westeremden gelegen stuk van het Maarvliet maakt deel uit van de oude verkavelingsstructuur, die waarschijnlijk al uit de 9^e eeuw dateert. De oriëntatie daarvan is vermoedelijk afgeleid van die van het iets oudere 'Dellekanaal', dat vanuit het noordwesten is gegraven om het toen nog via natuurlijke stroompjes uit de venen van het Centrale Woldland komende water af te leiden. Bij het graven ervan is men wellicht

¹ Hoofdstuk 'Kardingermaar', pp. 70-74 (<https://www.vanlauwerstoteems.nl/beijum.html>).

² 'De transformatie van het Centrale Woldland I' (*Landschap lezen 2*) pp. 42-43 (<https://www.vanlauwerstoteems.nl/het-centrale-woldland-i.html>).

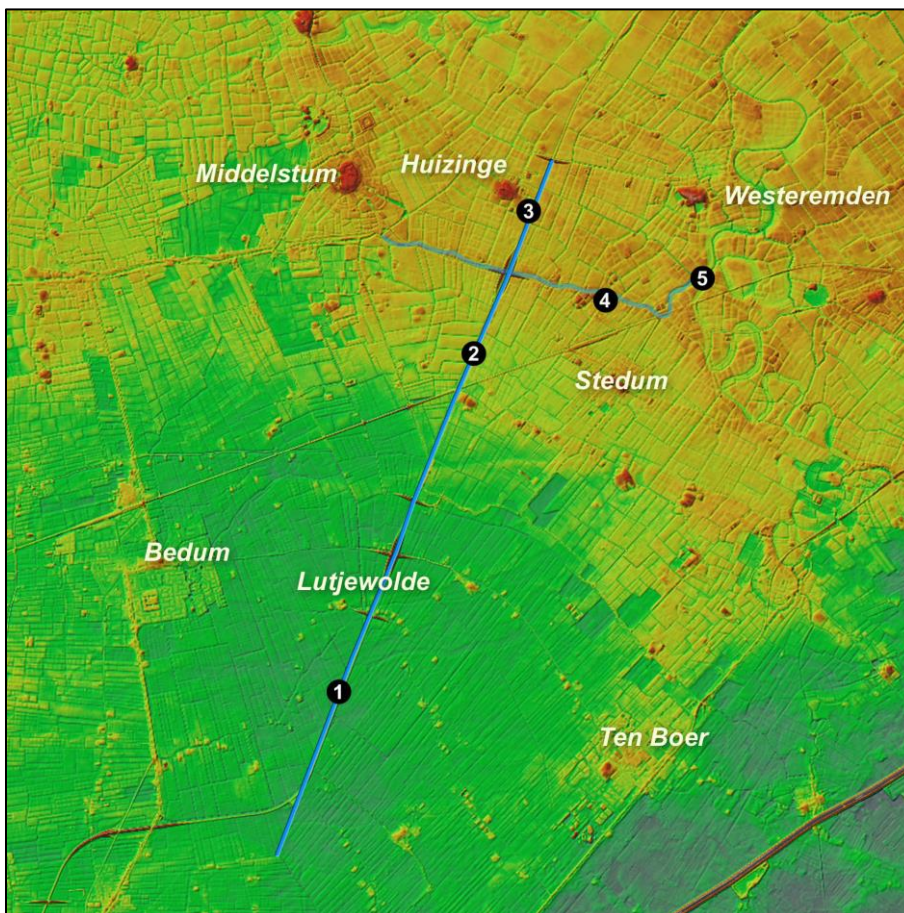
³ M. Miedema, 'West-Fivering 600 v. Chr.-1900 n. Chr.; archeologische kartering en beschrijving van 2500 jaar bewoning in Midden-Groningen', in: *Palaeohistoria* 41/42 (1999/2000) 237-445, 344.

⁴ *Tweestromenland. De ontwikkeling van het landschap tussen Hunze en Fivel*, 37-39 (<https://www.vanlauwerstoteems.nl/tweestromenland.html>).

begonnen in de buurt van De Pomp ten zuiden van Middelstum en hebben de gravers zich gericht op de (nu afgegraven) hoogte van Oldfort, waar men de Fivelmonding wist.

Wanneer dit juist is, moeten we aannemen dat het ten zuiden van de Delleweg gelegen deel van het Maarvliet en zijn verlengde, het Kardingermaar, hun oriëntatie ontleen aan de scheidsloot tussen Huizinge en Westeremden. Deze watergangen zijn – vermoedelijk in verschillende fasen – wat later gegraven, toen het water uit het Centrale Woldland als gevolg van de bodemdaling en het dichtslibben van de natuurlijke waterlopen niet meer weg kon. Via het Kardingermaar en het zuidelijke deel van het Maarvliet liep het water uit het Woldland naar het Dellekanaal om bij Oldfort, ten zuiden van Westeremden, in de nog open Fivelmonding uit te komen.

Het ligt voor de hand dat de Westeremders deze watergang gebruikt hebben als vaarweg naar hun kolonie Emderswolde (Lutjewolde). Bij het graven ervan zal men eenvoudig de richting van de scheidsloot tussen Huizinge en Westeremden hebben aangehouden.

**Het Kardingermaar-
Maarvliet op de AHN
hoogtekaart**

1. Kardingermaar
2. Maarvliet(-Zuid)
3. Maarvliet(-Noord)
4. Dellekanaal
5. Oldfort